

7. Богданов С. А. Вероятный облик вооруженной борьбы будущего / С. А. Богданов // Военная мысль. — 2003. — № 12. — С. 2-7.
8. Зіма, І. І. Інформаційна війна та інформаційна безпека (огляд думок зарубіжних політологів та воєнних спеціалістів) / І. І. Зіма, І. М. Ніколаєв // Наука і оборона. — 1998. — №1. — С. 56-58.
9. Куприянов, Г. И. Основные тенденции развития форм вооруженной борьбы в воздушно-космической сфере / Г. И. Куприянов // Военная мысль. — 2005. — № 1. — С. 12-17.
10. Требин, М. Информационная война / М. Требин // Журналист. — 2000. — № 4-5. — С. 14-19.
11. Демидюк, А. В. «Молниеносная война» нового поколения: возможный сценарий / А. В. Демидюк, М. М. Хамзатов // Военная мысль. — 2004. — № 10. — С. 74-78.
12. Богданов, С. А. Особенности начального периода войн прошлого и будущего / С. А. Богданов // Военная мысль. — 2003. — № 5. — С. 17-19.

Современная война: попытка осмысления характера и содержания

Панфилов А. Ю., Савченко О. А.

Предпринята попытка определить характер войн и вооруженной борьбы в начале XXI века. Раскрыты составляющие современной вооруженной борьбы. Проанализированы взгляды военных специалистов, ученых на сферы разворачивания вооруженной борьбы.

Ключевые слова: характер войны, вооруженная борьба, сферы вооруженной борьбы.

Modern war: interpretation of its features and content

Panfilov O. U., Savchenko O. O.

In clause the attempt of definition of character of wars and armed struggle in the beginning XX I of century is done. The contents of the modern armed struggle is opened. The analysis of sights of the military experts concerning spheres of expansion of the armed struggle is represented.

Key words: character of war armed struggle, sphere of the armed struggle.

УДК 1:321. 01.

М. П. Колесников, кандидат філософських наук, доцент

ВЛАДА І СВОБОДА У ФІЛОСОФІЇ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Розглянуто співвідношення влади і свободи у контексті дискурсу постмодерну. Підкреслено, що філософське переосмислення нових функцій влади у XXI ст. по-новому актуалізує континент споконвічних проблем влади і свободи особистості. З'ясовано

колізії влади і свободи, докорінні зміни в природі влади, обставини і умови реалізації свободи і вибору.

Ключові слова: влада, свобода, особистість, постмодерн.

Актуальність і постановка проблеми. Проблематика співвідношення влади і свободи особистості є основоположною для класичної, некласичної та постнекласичної філософії. Прагнення до індивідуальної та колективної свободи, її забезпечення спостерігається на усьому шляху становлення і розвитку суспільства. Але в умовах переходу до вільного, демократичного, цивілізованого суспільства проблема співвідношення влади і свободи, свободи і несвободи звучить інакше. Вона набагато складніша та гостріша. Проте це підштовхує науковців до її подальших досліджень.

Метою статті є аналіз метаморфоз влади, її основних функцій та практик у постмодерновому світі.

Аналіз проблеми. В сучасному суспільстві формується доволі складна ситуація, пов'язана з посиленням впливу владних структур, офіційних інститутів формалізованих соціальних та віртуальних утворень, з одного боку, та нівелюванням, обмеженням і спрямуванням діяльності особистості, знеціненням індивідуальності та особистісних форм життя — з другого. Зростає детермінізм влади капіталу і влади бюрократії, що призводить до руйнування системи нормального людського спілкування — вільної комунікації між вільними людьми. Очевидним є те, що влада є одним з найзагальніших соціальних явищ, обумовленим самою природою соціуму. Вона залежить від випадковостей, існуючих у всесвіті та поведінці людей, тобто функціонує у такий спосіб, коли поєднуються випадковість і необхідність, хаос і порядок. Влада також зв'язана з тілом особи та роллю провідників. Кожному з них, з одного боку, притаманне «внутрішньо» зумовлене прагнення до мінімуму порядку в повсякденному житті, а з другого — постійне бажання незвіданого та нового. Змінюється влада — змінюються й способи захоплення тіла відносинами влади. Очевидним є також вторгнення інститутів влади у сферу міжлюдських стосунків і спілкування, що спричиняє перетворення людини виключно на об'єкт управління, маніпулювання чи перетворення на товар і у багатьох відношеннях унеможлиблює реалізацію свободи як найвищого вияву людського буття. В людській взаємодії починають переважати стратегії індивідуальної та колективної чуттєвості, мислення, поведінки. Жорстка формалізація сучасного життя відбувається шляхом неухильного дотримання норм, певних систем контролю та санкцій тощо.

На думку Ж. Бодриєра та Ю. Хабермаса, нормативними підвалинами наскрізь формалізованого суспільства є фінанси (сила влади капіталу), сила влади бюрократії та солідарність можновладців. Саме вони є своєрідним виявом «тривладдя», що визначає формалізовану соціальну систему [13, с. 92-93]. Доводиться визнавати той факт, що у формалізації зосереджується можливість раціонального врегулювання складних питань, конфліктів,

досягнення певної мети, регульованої згоди, що у багатьох випадках надає суспільству шанс для цивілізованого розв'язання різних складних проблем.

Тому за допомогою інститутів влади впорядковується людська діяльність, контролюються потоки речей, грошей та інших цінностей, і в такий спосіб вони стають головним чинником сталості та стабільності суспільства. Разом з тим влада обмежує свободу діяльності і можливості свободи вибору. Адже під владою в цілому розуміється здатність її суб'єкта (окремої особистості, групи осіб, організації, політичної партії, держави) нав'язувати свою волю іншим людям, розпоряджатися та керувати їхніми діями, використовуючи насильницькі або ненасильницькі засоби і методи. Влада будь-якого роду, в тому числі політична, може бути інтерпретована як «своєрідна система комунікації між різними її суб'єктами, суб'єктом і об'єктом, між двома та більше особами або сторонами, що беруть участь у системі владних відносин» [16, с. 38].

На противагу думці, що склалася, М. Фуко не вважає владою владу як сукупність інститутів і апаратів, які б гарантували підкорення громадян в якійсь державі. Він не припускає такого способу розуміння влади, як підпорядкування, котрий би усупереч насильству мав би форму правила. М. Фуко не ототожнює владу і з загальною системою панування, яке здійснюється одним елементом (чи групою) над іншими, панування, яке через систему послідовних розгалужень пронизувало б усе соціальне тіло. Під владою, підкреслює М. Фуко, слід розуміти перш за все множину відношень сил, які є іманентними для галузі, де вони здійснюються, і є конститутивними для її організації. Під нею він розуміє гру, яка шляхом безперервних битв і сутичок трансформує їх, підсилює й інвертує, а також опори, які ці відношення сили знаходять одне в одному таким чином, що створюється ланцюг чи система, або, навпаки, розуміє зміщення і суперечності, які їх одна від одної відокремлюють. Нарешті, під владою, на думку М. Фуко, слід розуміти стратегії, усередині яких загальний абрис або ж інституційна кристалізація яких втілюється в державних апаратах, формулюванні закону, формах сучасного панування. Отже, влада розуміється не як те, що можна здобути, вибороти, захопити, вирвати, утримати чи втратити. Не існує деякої первісної «центральної точки» одного певного осередку суверенності, з якого виникли і поширювалися різні форми влади. Влада здійснюється з численних точок соціального організму, в грі рухомих відношень нерівностей. Звідси і феномен присутності влади усюди. Влада є скрізь не тому, що її наділено якимось особливим привілеєм все собі підкоряти, охоплювати, об'єднувати, перегруповувати, а тому, що вона виробляє себе в кожному мить у будь-якій точці, тому вона звідусіль виходить [14, с. 40-41].

Відносини влади, зазначає М. Фуко, не знаходяться у зовнішньому становищі до інших форм відношення (наприклад, необхідність — свобода, свобода — свавілля), але іманентні їм; вони, з одного боку, є безпосередніми ефектами поділу, нерівностей і неурівноваженостей, які там виробляються, а з другого — є внутрішніми умовами цих диференціацій. Тобто, ставлення

влади до інших типів відносин не перебуває в позиції надбудови, коли б вони грали роль заборони чи обмеження; там де ці відносини діють, вони виконують продуктивну роль.

І ще один важливий висновок із свого визначення робить М. Фуко, підкреслюючи, що відносини влади є одночасно і інтернаціональними, і несуб'єктивними.

Переклад владних відносин у дискурсивну форму означає, що сила виявляється у праві говорити та праві позбавляти цієї можливості інших. Позбавлення слова є одним із проявів мовної агресії, котра, як відомо, є сублімацією агресії фізичної [16, с. 38]. М. Фуко до найбільш поширених засобів контролю над дискурсом відносив процедури виключення, найбільш очевидною з яких є заборона: «Говорити можна не все, говорити можна не про все і не за будь-яких обставин, і нарешті, не кожному можна говорити про що завгодно» [14, с. 45-46].

Влада в дискурсі виражається в тому, що комуніканти, наділені владним статусом, контролюють та обмежують комунікативний внесок нижчого учасника, якого владою не наділено. Існують три типи обмежень:

- 1) обмеження на зміст комунікації;
- 2) обмеження на типи соціальних відносин, в які можуть вступати учасники комунікації;
- 3) обмеження на позиції суб'єкта комунікацій [16, с. 38].

Так, зокрема, в інституційних видах дискурсу існують певні жарти, доступні лише «професіоналам», суб'єктом яких не може бути «клієнт»: проповідь для священика, лекція для викладача, вирок судді і т. д.

Під мовчанням розуміється точне знання того, про що саме замовчується, тому влада виступає і як монополія на інформацію. Е. Канетті слушно підкреслює значущість моменту вибору як способу вияву влади: «Оскільки неможливо мовчати завжди, доводиться робити вибір між тим, що сказати, і тим, про що треба змовчати» [7, с. 319]. Дійсно, лише той, хто наділений владою, має право робити вибір із декількох комунікативних можливостей.

Володіння знанням, недоступним для інших, з самого початку є складовою привілею влади. Використання термінів акумулює в собі «знання тих, хто посвячений» (наприклад, лікар, який використовує латинські терміни при спілкуванні з пацієнтом), підкреслює статусну нерівність і тим самим віддає в руки того, хто це знання має, комунікативну владу.

Так у мовних особливостях освічених людей, професіоналів виявляється механізм використання соціального тиску та здійснення влади, для якого характерні інтенсивне застосування професійної термінології і жаргону в спілкуванні з непосвяченими, звернення до складних синтаксичних структур, що ускладнюють розуміння.

На думку М. Фуко, сучасна влада виходить за межі держави та її апаратів. До нових прийомів влади, вважає він, належить те, що вона функціонує не на основі права, а на основі техніки влади, яка в сучасному

суспільстві протистоїть праву, закону і правилу. Техніка влади означає, що сучасне суспільство керується за допомогою не суворого регламенту і санкцій, а рекомендацій, що виходять з наукового дискурсу. Спираючись на науковий дискурс, влада розширює сфери та форми контролю [15, с. 165-168].

XXI століття відкрило нові можливості у раціональній побудові суспільства. Звичайно, ще не було кібернетики, але те, із чого вона повинна була народитися, вже було при Оруеллі. Інтелектуальна еліта вже відчула, що деяка закономірність є у всьому. Існує якийсь алгоритм, що його залишається лише закодувати. Той, хто при бажанні керувати суспільством вловив це щось, розрахував це на рівні психології, математики. Але питання полягає в тому, з яким наміром, на благо чи на зло він став би це робити. Утопісти вдавали, що людство позбудеться всяких дурних забобонів подібно до царів і королів та передасть керування вченим, тому що вони розумні та знатимуть що робити. А. Бакунін, наприклад, виказував протилежну точку зору. Він вдавав, що коли до власті дорвуться вчені та взагалі інтелектуали, то гірше деспотії не буде, оскільки вони дійсно знатимуть усе, дійсно керуватимуть тотально [11, с. 224-226].

Оруелл схиляється до бакунінському погляду, тим більше, що він був прихильником розуму та прозріння Бернхейма, людини, яка програвала весь майбутній сценарій розвитку людства у книзі «Революція керуючих».

Так світом керуватиме інтелектуал, і це буде деспотія, і не традиційна, а новітнього типу. І маси, мабуть, погодяться на те, тому що хоч вони і житимуть бідно, хоч у них і не буде ніяких прав та свобод, зате вони зможуть покладатися на тих, хто керуватиме. Внаслідок цього суспільство стане по-своєму стабільним.

На думку деяких дослідників, від XIX ст. влада у своїх відносинах із життям і смертю зазнала певних трансформацій. У неї з'явилися нові функції, пов'язані з керуванням життям, як говорить М. Фуко, «завідуванням життям». Домінантою політики стає проблема виживання. У сучасному суспільстві влада має справу не з окремим тілом індивіда або соціальною групою, а з масою. Вона мусить дресировати не окреме тіло, а маси. Масу намагаються сформувати, дисциплінувати, привчити [1, с. 26]. Крім дисципліни було відкрито ще два важливих засоби, за допомогою яких можна керувати масою. Цими засобами є символ та секс. Саме символ почав творити дива з організації маси в єдине ціле. Нове народження символу пов'язане із появою масового суспільства і масової культури.

Символ виявився дивовижним засобом керування масою. Завдяки символам (комуністичним, націоналістичним тощо) і відповідній літургії масам було надано форму керованого політичного тіла [1, с. 26]. На думку В. С. Лук'янця, формула Бекона «знання-влада» знаходить в інформаційному суспільстві найрізноманітніші втілення: «слово-влада», «мова-влада», «інформаційна технологія-влада» і под. У кожному такому втіленні цієї формули (тобто в жадобі знання, слова, мови, когнітивної карти,

інформаційної технології тощо) приховується те саме — жадова влади [9, с. 53].

Сьогодні немає ніяких сумнівів, що влада гніздиться в щонайтонших механізмах соціального обміну, що її втіленням є не тільки Держава, класи і групи, а й мода, розхожі думки, видовища, ігри, спорт, засоби інформації, сімейні і особистісні відносини. Влада гніздиться і у практиках НЛП, НЛП — самокерування, НЛП — самопрограмування і по суті є засобами насильства, обмеження свободи та придушення людської суб'єктивності.

Сучасна влада відкриває і новий рівень контролю над тілом, створюючи еротизоване тіло сучасної косметики. Вона здійснює контрольну функцію не шляхом примусу, а за допомогою спокуси [2, с. 34].

З погляду М. Фуко, душа породжується процедурами покарання, нагляду та примушування. Невірно було б казати, що душа — ілюзія чи результат впливу ідеології. Навпаки, вона існує, вона має реальність, вона постійно створюється навкруги, на поверхні, самому тілі завдяки функціонуванню влади, впливаючи на покарання, — взагалі на всіх, кого контролюють, виховують, муштрують, виправляють; на душевнохворих, на тих, хто пришпилений до виробничої машини і підлягає контролю протягом всього життя [14, с. 45]. Деякі критики постмодернізму звертають увагу на те, що М. Фуко, іронізуючи, відносить до тюрем і ліцеї, і школи, і казарми, і психіатричні лікарні. Вони звинувачують М. Фуко у викривленні історії, оскільки вся історія розглядалась як репресивний процес, а вся різноманітність соціальних інститутів — лише у колі зору посилення дисциплінарних механізмів і репресивного панування. Наприклад, А. П. Огурцов відмічає, що на історію дисциплінарних інститутів можна і треба дивитися іншими очима, а саме показати, як репресивні механізми контролю поступово зживалися, замінювалися більш гуманними правовими формами контролю [12, с. 12]. Нині багато прихильників ліберального складу думок переконані, що перехід від присилування і примушування до маніпуляції свідомістю — всякий прогрес у розвитку людства. Як пише С. Г. Кара-Мурза, аргументи тих, хто привічає перехід від примушування до маніпуляції, прості та зрозумілі. Батіг — це боляче, а духовний наркотик — приємно. Якщо все однаково сильний примусить слабого підкоритися своїй волі, то нехай він зробить це за допомогою наркотика, а не батога [8, с. 48].

Отже, маніпуляція свідомістю, що впроваджується, завжди приховано позбавляє людину значно більшою мірою, ніж відверте примушування. Жертва маніпуляції повністю виражає можливість раціонального вибору, оскільки її бажання керуються, програмуються ззовні відрегульованими «машинами» бажань.

Але влада, на думку деяких дослідників, в сучасній ситуації настільки мікромінізує свої впливи, що постає не формацією юридично-репресивної влади і навіть не формацією дисциплінарної влади (як у Модерні), а формацією нановлади. Вона відображує ситуацію проникнення влади на «доклітинний» рівень людини і життєвих форм, завдяки чому влада набуває проявів, які хтось бажав перелічити чи вхопити в якомусь моменті їх

здійснення. У М. Фуко влада посідає місце бажання. Вона присутня там так само, як у Дельоза і Ліотара бажання: влада, очищена від усієї негативності, завжди вже тут, вона є ризома, суміжність, яка заломлена до безкінченності. Оцінюючи співвідношення влади і бажання з висоти свого часу, Ж. Бодрійяр зазначає, що тоді для послідовників фрейд-марксистів бажання і влада знаходилися з різних боків барикад; сьогодні мікробажання (влада) і мікрополітика (бажання) буквально збігаються в механічних межах лібідо, слід тільки звести їх на мікрорівень [2; 15].

Спіраль М. Фуко схематично виглядає так: влада / знання / насолода; але він не наважується, на думку Ж. Бодрійяра, сказати: влада / знання / бажання. Хоча ми вважаємо, що це не зовсім так, адже, по-перше, М. Фуко сам застерігав, що даремно було б відправляти на пошук бажання поза владою; по-друге, пропонуючи розглядати знання крізь призму генеалогії, а не гносеології, він зазначає, що знання створено не для розуміння, воно створено для відриву. А це означає, що спіраль М. Фуко можна мислити й так: влада / знання / бажання / свобода (або свавілля). Та й сам Ж. Бодрійяр це підтверджує, зазначаючи, що М. Фуко (всупереч собі) говорить нам: «Ніщо не діє за принципом репресії, все діє за принципом виробництва — ніщо не діє за моделлю придушення, все діє за моделлю звільнення». Але це одне і те саме. Будь-яка форма звільнення провокується придушенням: як звільнення виробничих сил, так і звільнення жінок тощо. Логіка звільнення не знає винятків: будь-яка сила, будь-яка звільнена форма дискурсу створює новий виток у спіралі влади. Але М. Фуко це не заперечує, він прямо вказує на те, що ухилитися від влади неможливо, вона завжди вже тут, і вона конститує те саме, що їй намагаються протиставити [15, с. 192-193].

Ж. Бодрійяр вважає, що «влада мертва» і річ не в простому розсіюванні влади, а в тому, що вона повністю, поки що не зрозумілим для нас чином, розчинилася, перетворившись на свою протилежність, самоусунулась чи набула гіперреальності в симуляції. Ми живемо, константує він, серед незліченних репродукцій, ідеалів, фантазій і мрій, оригінали яких залишилися позаду нас.

На думку Ж. Бодрійяра, центр ваги сучасної людини зсунувся до безсвідомої і лібідональної економії, яка залишає місце тільки тотальній натуралізації бажання, що приречене на те, аби розділити долю потягів, або на просте механічне функціонування, але перш за все на уявне придушення і звільнення. Він з цього прояву зазначає, що відтепер більше не говорять: «У тебе є душа, і ти повинен її врятувати», але говорять так: «У тебе є стать, і ти повинен знати, як її використати», «У тебе є позасвідоме, і ти повинен навчитися його звільняти», «У тебе є тіло, і ти повинен навчитися ним насолоджуватися», «У тебе є лібідо, і ти повинен знати, як його витратити» тощо.

Люди, відмічає Ж. Бодрійяр, втратили державницький інстинкт. Батьківщина, мати, діти — все це перестало бути для них чимось таким, що раніше вони захищали і берегли. Поліпшення умов праці і піднесення матеріального благополуччя, урбанізація і боротьба за комфорт, пластична

хірургія і зміна статі, розповсюдження нових релігій і формування нових мас-медіа — все це та інше докорінно змінило людське життя, яке відірвалося не тільки від природно-біологічної основи, а й від соціуму та культури у тому вигляді, в якому вони будувались упродовж століть.

Причиною цього, вважають Ж. Дерріда та ін., є «десять напастей» світу (безробіття, економічні війни, зовнішні борги, торгівля зброєю, розширення зони розповсюдження ядерної зброї, нерівномірність розвитку країн світу, міжнаціональні конфлікти, наркокартелі, мафія тощо).

Ж. Бодрійяр уже не вірить у відродження слова і теорії над нелюдським у людини. У результаті дії якогось таємного чинника, зазначає він, зникла визначеність смаків, бажань, як, зрештою, і волі, а кристалізація злої волі, почуття неприйняття і відрази значно посилюються. Якщо М. Фуко, визначаючи стан смертельної хвороби сучасності, бачить і ліки від цього в поверненні до античної «турботи про себе», то Ж. Бодрійяр (так само, як і Ф. Ницше) описує цей стан теорією катастроф, вважаючи, що тільки вони примусять людство і людину одуматися, тобто на звільнення від людей він не чекає, воно може прийти тільки від глобальних катаклізмів.

Головною особливістю постмодерної культури є стурбованість становищем особистості в інформаційному суспільстві, яке вдосконалює індустрію комп'ютерних та спірітуальних засобів ідейного, інтелектуального, світоглядного оволодіння людиною.

Висновки. Проведений аналіз дає змогу зробити певні висновки.

1. Підтверджується думка М. Фуко про суперечливий та динамічний характер влади, яка в епоху модерну еволюціонувала від юридично-репресивної моделі до дисциплінарно-дискурсивної.

2. М. Фуко корінним чином переглядає не тільки класичну теорію влади, а й роль суб'єкта влади. Там, де є влада, є й опір їй. Саме тому опір ніколи не перебуває у зовнішньому становищі щодо влади. Владні зв'язки мають характер відносин у суворому сенсі слова. Вони можуть існувати як функція множини точок опори. Останні виконують у середині відносин влади роль противника, мішені, упору чи виступу для захоплення. Ці точки опору присутні усюди в системі влади.

3. Владні відносини необхідно припускають у своєму просторі можливість не тільки супротиву, а й активних дій. Однак все залежить від індивіда, що перебуває у сфері владних відносин. Отже, будь-які метафізичні сутності — розум, воля, свобода, істина, на думку М. Фуко, є наслідком випадкового збігу обставин, боротьби різних сил. Те, що виявляється в історичному початку речей, це не само тотожність, не ідентичність, що збереглася від її зародження, а арена боротьби, де розгортається гра сил і тенденцій. Генеалогія М. Фуко змушує відмовлятися від лінійного розвитку, наперед визначеного розгортання якоїсь сутності. Вона звертає увагу більше на співвідношення сил, стратегічно і тактично визначених спрямувань та тенденцій.

4. Тому в сучасних умовах глобалізації ми маємо справу з новим типом владних стратегій — нановладою. Для неї характерні переважання

опосередкованих методів впливу на свідомість і поведінку особистості і проникнення влади на доклітинні рівні суспільного та індивідуального життя (які одночасно є рівнями циркуляції інформації).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурлачук, В. Символ і симулякр. Концепція символу в соціології постмодерну / В. Бурлачук, В. Танчер // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2004. — № 1. — С. 15-31.
2. Бурлачук, В. Влада і тіло: історія кохання / В. Бурлачук // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2006. — № 2. — С. 24-38.
3. Бодрияр, Жан. Символический обмен и смерть / Ж. Бодрияр. — М.: Добросвет, 2000.
4. Делез, Ж. Капіталізм і шизофренія: Анти-Едіп / Ж. Делез, Ф. Гваттарі: пер. з франц.; вступ О. Шевченка. — К.: Карме-Сінто, 1996.
5. Деррида, Жак. Жизнеописание, мировоззрение, цитаты: За 60 мин / Жак Деррида. — СПб.: Невский проспект, Вектор, 2007.
6. Ионин, Л. Г. Масса и власть (актуальность Э. Канетти) / Л. Г. Ионин // Вопр. филос. — 2007. — № 3. — С. 3-14.
7. Канетти, Э. Масса и власть / Э. Канетти. — М.: Marginem, 1997.
8. Кара-Мурза, С. Г. Манипуляция сознанием / С. Г. Кара-Мурза. — М.: ЭКСМО, 2005.
9. Лук'янець, В. С. Практика нейро-лінгвістичного програмування і проблема свободи / В. С. Лук'янець // Практ. філос. — 2001. — № 1. — С. 39-56.
10. Соболев, О. М. Свобода особистості в інформаційному суспільстві / О. М. Соболев // Філософ. думка. — 2002. — № 5. — С. 40-59.
11. Недошивин, В. Неизвестный Оруэлл / В. Недошивин, В. Чаликова // Иностран. лит., 1991. — № 2. — С. 215-226.
12. Огурцов, А. П. Постмодернистский образ человека и педагогика / А. П. Огурцов // Человек. — 2001. — № 3. — С. 5-17.
13. Хабермас, Ю. Демократия. Разум. Нравственность / Ю. Хабермас. — М.: АО «Ками», 1995.
14. Фуко, М. Надзирать и наказывать. Рождение тюрьмы / М. Фуко. — М.: Ад Маргинум, 1999.
15. Фуко, М. Воля к истине: По ту сторону знания власти и сексуальности / М. Фуко. — М.: Магистериум, 1996.
16. Шейгал, Е. И. Власть и речевая коммуникация / Е. И. Шейгал, И. С. Черватюк // Изв. РАН. Сер. лит. и языка. — 2005. — Т. 64. — № 5. — С. 38-45.

Власть и свобода в философии постмодернизма.

Колесников М. П.

Рассматривается взаимоотношение власти и свободы личности в контексте дискурса постмодерна. Подчеркнуто, что философское переосмысление новых функций власти в XXI ст. по-новому актуализирует континент вечных проблем власти и свободы личности. Выявлены коллизии власти и свободы, коренные изменения в природе власти, обстоятельства и условия реализации свободы выбора.

Ключевые слова: власть, свобода, личность, постмодерн.

POWER AND FREEDOM in the philosophy of postmodernism

Kolesnikov M. P.

We consider the ratio of power and freedom in the context of postmodern discourse. It is noted that the philosophical rethinking of the new features of power in the twentieth century updates continent originally issues of power and freedom of the individual. Understood conflicts of power and freedom, fundamental changes in the nature of power, the circumstances and conditions for the realization of freedom and power.

Key words: power, freedom, personality, Postmodern.

УДК 130.3

В. А. Кротюк, кандидат філософських наук, доцент
ДУХОВНИЙ ВИМІР ПАТРІОТИЗМУ

Присвячено розгляду існуючих у філософській літературі підходів до визначення феномену «патріотизм», дослідженню його природи і витоків. Піднято питання актуальності формування вітчизняної системи патріотичного виховання молоді.

Ключові слова: патріот, патріотизм, патріотична свідомість, націоналізм.

Постановка проблеми. У сучасній Україні тема патріотизму стала предметом гострих дискусій і обговорень. Вона широко й неоднозначно осмислюється: від дискредитації патріотизму як джерела деструктивності і конфліктогенності з фашистським та расистським ухилами до закликів єднання українського народу навколо ідей національної диктатури.

Сучасні виклики зумовлюють необхідність наукового розуміння ролі патріотизму в перебігу розбудови України й особливо формування